Vasile Petru **HAȚEGAN**
doctor în filosofie, lector asociat,
Universitatea de Vest, Timişoara

PREMISE ALE APARIȚIEI CONSILIERII FILOSOFICE ÎN ROMÂNIA SECOLULUI XX

Lucrarea se înscrie pe direcția propusă de manifestare a unui spirit critic şi creativ în revizitarea secolului trecut, când în România au existat în anumite perioade o serie de oprelişti pentru filosofie şi practicarea acesteia. Pornind de la condițiile proprii în care au scris şi activat filosofii români în secolul trecut, studiem unele preocupări în domeniu, în sensul de aplicare a unor concepte filosofice în viața oamenilor, altfel decât prin scrierile ştiințifice. În trend cu un nou curent european apărut inițial în Germania la începutul anilor ’80 şi extins ulterior în mai multe țări din lume, referitor la apariția consilierii filosofice, ca o formă de practică a filosofiei în folosul oamenilor, prezentăm şi preocupările din România pe această direcție aplicată, şi care pot fi considerate premise ale creării unei noi ocupații, destinată celor care au studiat filosofia şi nu numai. Din analiza efectuată rezultă necesitatea continuării procesului de reglementare şi recunoaştere a unei noi profesii, consilierea filosofică, diferită de ocupația actuală de filosof, şi destinată specialiştilor care se formează în noul domeniul al practicii filosofice.
Cuvinte-cheie: consiliere filosofică, practica filosofică, profesionalizare.

The paper is on the proposed direction, of manifesting a critical and creative spirit in the review of the last century, which there were in Romania certain series of oprelists for philosophy and the practice of this. Starting from the own conditions in which Romanian philosophers wrote and activated in the last century, we analyze some concerns in the field, in the sense of applying philosophical concepts in people's life, other than through scientific writings. In concording with a new European current that originally appeared in Germany in the early 1980s, expanded in several countries around the world, regarding the emergence of philosophical counseling as a form of philosophy practice for the benefit of people, we present the concerns on this applied direction in Romania, which can be considered as prerequisites for creating a new occupation for those who have studied philosophy. This paper reveals the need to continue the process of regulating and recognizing a new profession, philosophical counseling, to different from the current occupation of the philosopher and used to the specialists who form themselves in the new field of philosophical practice.
Key-words: philosophical counseling, philosophical practice,professionalization.

Scurtă introducere asupra temei

În această lucrare vom prezenta câteva premise care au generat şi în România un nou curent, specific filosofiei aplicate, manifestat sub forma unei consilieri care utilizează instrumente şi metode specifice filosofiei, pusă în practică ca o nouă formă de lucru, cea a consilierii filosofice. Primii care au făcut acest pas spre practică au fost filosofii, fiind urmați apoi de alți specialişti proveniți din diverse domenii, care au fost antrenați într-un proces de formare şi specializare, demarat în cadrul unei Facultăți de Filosofie din România. Dar pentru a prezenta care au fost preocupările în acest sens şi în România, trebuie să începem cu premisele internaționale apărute în anii ’80, când în unele țări din

lume au avut loc primele manifestări ale unor practici filosofice, manifestate inițial sub forma unor cabinete individuale de consiliere filosofică, în care un filosof practician utiliza instrumente şi metode specifice filosofiei, pentru consilierea unei persoane care apela la acest tip de serviciu. Aceste practici au fost continuate mai târziu cu alte forme mai evoluate de lucru, prin aplicații destinate grupurilor de persoane sau chiar organizații, punându-se astfel bazele unor practici noi, reprezentate astăzi de consilierea filosofică.

Pentru a face această incursiune, trebuie să pornim de la prima formă de practică a consilierii filosofice care a avut loc în Europa, mai precis în Germania, atunci când filosoful german Gerd Achenbach a deschis lângă Koln, în anul 1981, primul cabinet de practică filosofică, fapt ce a dat startul unui nou curent al aplicării practice a filosofiei, în folosul persoanei, denumit de acesta a fi client, şi care apela la un serviciu de consiliere oferit acum de un filosof practician. Pe acest considerent filosoful german Achenbach devine un adevărat „părinte al consilierii filosofice" fiind recunoscut în acest fel în toate mediile filosofiei puse în practică, fapt ce a dat startul la apariția altor cabinete cu practicieni, în diferite țări din Europa şi din lume.

Pentru o analiză a acestor condiții care au dus la primele practici ale filosofiei sub forma unor cabinete individuale, iar mai târziu a unei specializări a acestor practici, destinată grupurilor, este important să avem în vedere faptul că de-a lungul secolului XX filosofii români au fost preocupați permanent şi au studiat îndeosebi operele filosofilor de pe continent, şi cu toate acestea, ei nu au preluat modelele de practică filosofică apărute în Europa, ulterioare apariției primului cabinet de practică filosofică. Mult mai recent, abia în acest secol XXI, în România au avut loc primele cercetări doctorale, pe o tematică despre modul în care consilierea filosofică poate deveni profesie [1], studii ce au constatat indirect că există puține surse în lucrările filosofice din România, care să facă referire la acest nou domeniu aplicat al filosofiei. Cercetarea a concluzionat că doar câțiva filosofi proveniți din actualul mediu universitar au avut preocupări de a identifica care sunt posibilitățile de a practica filosofia în România, sub o formă apropiată noului concept al consilierii filosofice, raportată desigur la modul cum a fost definită şi practicată în alte țări din lume, începând cu anii '80.

Premise româneşti asupra practicării filosofiei

Făcând o trecere în revistă asupra unor scrieri ale filosofilor români din secolul XX, observăm că majoritatea acestora au avut abordări strict academice ale conceptelor filosofice, fiind preocupați de a scrie filosofie doar pentru filosofi, iar lucrările lor erau prezentate la evenimente specifice filosofiei academice sau publicate sporadic în reviste de specialitate, şi doar rareori lucrările lor erau introduse în sistemul de învățământ românesc.

Emil Cioran, filosof român stabilit ulterior la Paris (în anul 1941), scria despre filozofie, făcând o subliniere originală a modului în care vedea el rolul

filosofiei în viața oamenilor, relatarea fiind făcută în jurnalul publicat postum, abia în anul 1991, unde spunea că atunci: „Când citeşti pe filosofi cu o îngăduință plină de oboseală, îți dai seama că nu se deosebesc de muritori decât prin faptul că aceştia sunt prizonieri ai intereselor, ai formulelor. Întorci paginile şi vezi peste tot o obsesie oarecare ce-şi face bietul ei drum, sprijinită de argumente amărâte şi din când în când de câte-o neputincioasă interjecție. Vorbe şi iarăşi vorbe. Atât e toată filozofia" [2, p. 95]. Din această relatare aflăm despre modul în care se scria filosofie în Romania acelor vremuri, fiind orientată doar spre cuvântul scris, fapt exprimat de filosof atât de direct în scrierea sa.

Mai trebuie să avem în vedere şi faptul că în perioada de după al doilea război mondial, România a fost mulți ani sub un regim comunist, iar filosofia a fost considerată a fi periculoasă pentru un sistem care agrea doar o singură doctrină despre lume şi viață. Această perioadă a regimului comunist în România nu a fost deloc favorabilă filosofiei, accesul la documentare şi chiar la scrieri cu tematică filosofică era limitat, iar cei preocupați de concepte şi idei specifice filosofiei au fost nevoiți să plece din țară. Emil Cioran fiind doar unul dintre cei care au pornit pe calea străinătății, dar unde pe lângă refugiul care l-a găsit, a avut parte şi de recunoaşterea activității sale, publicată în mare parte în Franța. Despre acele vremuri scrie şi unul din actualii academicieni români, filosoful Mircea Flonta, care în ultima sa lucrare biografică, cu titlul „*Drumul meu spre filosofie"*, precizează că învățământ de atunci avea puține discipline ce erau atribuite a fi domeniului de filosofie, cum ar fi „logica, istoria filosofiei şi materialismul dialectic şi istoric" [3, p.31], dar erau singurele discipline care erau acceptate de ideologii regimului comunist.

Academicianul Mircea Flonta relatează în cartea sa şi despre modul în care erau selectați studenții care se înscriau la Filosofie, fiind verificați asupra originii lor sociale, el însuşi a fost considerat a avea o origine socială de tip mic-burghez, dar cu toată această încadrare aparent restrictivă, a fost acceptat la Facultatea de Filosofie din Bucureşti [3, p.24]. Acesta mai precizează în cartea sa, faptul că în acele vremuri cu mari restricții, filosofii români se limitau doar la a face traduceri ale unor lucrări recunoscute din filosofia occidentală, fapt ce le oferea indirect accesul la marea filosofie şi la autori de marcă din domeniu, ajutându-i totodată să înțeleagă marele domeniu al filosofiei, într-un mod diferit decât filosofia prezentată în şcolile de filosofie controlate de ideologia regimului comunist. Mircea Flonta scrie despre modelul preluat din Europa începutului de secol XX, acela de a face filosofie preponderent în mediul universităților, un model despre care afirmă el, a fost contestat de către Nae Ionescu şi Lucian Blaga, spunând că aceştia au încercat astfel să aducă filosofia în zona dezbaterii, făcând referire la societatea şi cultura românească specifică acelor ani [3, p.289]. Concluzia la care ajunge academicianul la finalul cărții sale biografice poate fi considerată a fi o critică exprimată mai voalat asupra poziției actuale a filosofiei româneşti, considerată de acesta a fi una academică,

în detrimentul unei filosofii aplicate (adăugăm noi), idee prezentată de filosof astfel: „Avem, astăzi, o filozofie academică care nu se bucură, ce-i drept, de multă atenție în cercuri intelectuale mai cuprinzătoare. Este acea filozofie ce cultivă mai mult sau mai puțin calificat, modele filozofice consacrate în occident" [3, p.289].

Din această concluzie astfel exprimată, putem spune că filosoful vorbeşte indirect şi de necesitatea de reformare a filosofiei româneşti, chiar dacă ea nu a fost exprimată explicit de acesta, lăsând astfel o uşă deschisă oricărei inițiative, pentru producerea unei schimbări asupra modului în care este percepută filosofia în România, la finalul secolului XX.

În sistemul postbelic prezentat anterior, atât de restrictiv pentru filosofie, se impune să remarcăm un alt titan al filosofiei româneşti din secolului trecut, pe filosoful Constantin Noica, care organiza întâlniri cu discipolii săi, de obicei la Păltiniş, o localitate montană din România, unde a fost exilat de regimul comunist, şi unde acesta afirma (la finalul vieții sale) faptul că: „în materie de filosofie, trebuie să râdem şi să recunoaştem că nu ştim nimic" [4, p.244]. Autorul continuă în lucrarea citată, cu titlul „*Istoricitate şi eternitate"* şi care a fost publicată în 1989, ultimul an al regimului comunist în România, arătând despre faptul că filosofia românească manifesta o tendință clară spre a avea un mod mai enciclopedic de a prezenta conceptele filosofice, manifestând chiar un oarecare amatorism, asemeni unui lăutar care improvizează un cântec. Revenind la anul 1944, care marchează începutul unui regim totalitar în România, filosoful Noica a publicat un aşa numit „*Jurnal filosofic"* în care vorbeşte despre filosofie că „poate începe de oriunde." [5, p.79], el având şi un îndemn pentru cei care vor să descopere filosofia, spunând că doar cei care au răbdare cât un munte dar şi un pic de nebunie, o pot întâlni cândva [5, p.12].

Academicianul Mircea Flonta, la care am făcut deja referire, spunea despre Constantin Noica că acesta privea filosofia ca fiind o adevărată creație şi care atribuia totodată „filosofiei academice o poziție subordonată sau periferică." [3, p.201], fiind o remarcă ce ne arată indirect, spunem noi, şi o tendință a acestuia către o filosofie aplicată. În acest context, găsim în *Jurnalul filosofic* scris de Constantin Noica o anume preocupare definită de el a fi „*Şcoala",* concept despre care filosoful, cu un oarecare regret, afirmă următoarele: „mi-ar plăcea ca la sfârşitul vieții să pot spune: nici nu am făcut nimic altceva."[5, p. 117]. În aceeaşi perioadă de restrişte, Noica a publicat în anul 1978 un scurt tratat despre unele maladii ale ființei umane, pe care le identifică şi le descrie în cartea cu titlul: „*Spiritul românesc la cumpătul vremii. Şase maladii ale spiritului contemporan"* [6]. Această lucrare filosofică poate fi considerată o premisă românească a preocupărilor filosofiei naționale de a avea o destinație aplicată, cartea putând fi studiată cu succes în orice program de formare dedicat practicienilor filosofiei, inclusiv în formarea actuală pentru consilierea filosofică.

Începând cu secolul XXI, alți profesori universitari de filosofie din România au unele luări de poziție asupra statutului filosofiei în lumea contemporană, unul dintre aceştia fiind profesorul Valentin Mureşan, cu lucrarea „*Un filosof rătăcit în agora*" în care critică anonimatul în care se află confrații săi, despre care spune că scriu filosofie doar pentru alți colegi sau publică în reviste de cultură, acesta evidențiind totodată faptul că filosofii se pot face cunoscuți şi prin „cultivarea şi instituționalizarea diferitelor forme de filosofie aplicată."[7, p. 61]. El este cel care spune ferm că unele aplicații ale filosofiei pot deveni profesii distincte, arătând că: „nici consultanța filosofică şi nici managementul eticii nu sunt propriu-zis filosofie sau filosofie morală, ci aplicări ale filosofiei. Sunt alte profesii." [7, p. 134], subliniind astfel importanța creării unor noi profesii, care să activeze distinct de filosofia pusă în practică de către un filosof.

Cristian Iftode, un alt profesor de filosofie din Bucureşti, acordă un capitol întreg consilierii filosofice, în cartea sa cu titlul „*Filosofia ca mod de viață*" editată în anul 2010, în care face o sumară trecere în revistă a unor metode de consiliere filosofică, prezentate de practicieni deja renumiți în lume, făcând referire la: Lou Marinoff, Peter Raabe, Lidya Amir, Ran Lahav; lucrare în care autorul ajunge la o concluzie simplă, aceea că avem „nevoie de filosofi care să ofere consultanță şi asistență individuală şi de grup" [8, p. 24].

Observăm din pozițiile exprimate de cei doi profesori români o poziționare diferită, în sensul că Valentin Mureşan susține pregătirea unor specialişti în consilierea filosofică, arătând că cercetarea filosofică trebuie să rămână mediului academic, pe când profesorul Cristian Iftode este de partea filosofilor aflați la catedră, cărora le face recomandarea să vină în sprijinul oamenilor de rând, învățând să practice consilierea specializată, şi care pot continua astfel practicile din antichitate prin aplicarea unor principii generale de viață. În domeniul practicii filosofice îl găsim şi pe profesorul de filosofie Laurențiu Staicu, care activează de mai mulți ani în cadrul unui cabinet individual de consiliere deschis la Bucureşti, unde în baza pregătirii de filosof lucrează şi ca practician al filosofiei. Prin această abordare, profesorul Staicu se poziționează de partea filosofilor, care, în opinia sa, pot practica filosofia în baza pregătirii lor inițiale, considerând că aceştia nu au nevoie de o specializare expresă în consilierea filosofică. Pornind de la aceste preocupări spre practica filosofică, a fost inițiat în România, abia în anul 2015 la Universitatea de Vest din Timisoara, un prim program de formare şi specializare în consilierea filosofică, care permite accesul în consilierea filosofică şi a altor specialişti, nu doar a absolvenților din domeniul filosofiei, sub condiția ca aceştia să urmeze programul de specializare de tip master, pentru deprinderea abilităților necesare în noua calificare. Programul a fost inființat la inițiativa profesorului de filosofie Florin Lobonț, fiind denumit generic: *Philosophical Counseling and Consultancy* şi este prezentat în limba engleză. Acesta a creat deja în România primii specialişti calificați în noua profesie, la care cursanții au beneficiat de

formatori atât din România cât şi din alte ţări, în baza unor colaborări încheiate cu universităţi şi instituţii specializate din Europa.

Cercetări recente asupra profesionalizării consilierii filosofice în România

Pornind de la premisele româneşti privind practicile filosofice şi necesitatea implicării filosofilor în activitatea de consiliere filosofică, precum şi prin formarea primilor practicieni în consiliere filosofică, prin programul masteral organizat în România, am desfăşurat o amplă documentare în acest domeniu, în cadrul unui program doctoral, sub coordonarea profesorului Florin Lobonţ, iniţiatorul programului master de formare în consilierea filosofică.

Lucrarea de cercetare la care am făcut referire anterior, cu tema generică *Consilierea filosofică: de la practică la profesie*, [1] a fost prezentată public în acest an, fiind prima teză de doctorat scrisă în România pe acest nou domeniu aplicat al filosofiei. În cadrul acestei cercetări la care am făcut referire, am identificat unele dileme cu care s-au confruntat practicienii în consilierea filosofică, unii fiind pentru filosofii ce pot deveni şi practicieni, iar alţii fiind pentru formarea unor specialişti formaţi în consilierea filosofică. O confruntare a apărut şi între filosofia de tip academic cu filosofia pusă în practică, confruntare care a generat controverse în fiecare ţară în care au apărut cabinete de practică filosofică. O altă dilemă a rezultat din cercetarea unor legături interdisciplinare manifestate de consilierea filosofică, în sensul că alte discipline au preluat şi aplicat diverse forme ale practicii filosofice, fără a avea un accept al filosofilor, care deseori au manifestat o lipsă de acţiune, fapt ce a dus la asimilarea unor practici specifice filosofiei de către alte domenii şi prezentate a fi proprii, proces ce a eliminat indirect filosofia din interesul public. Aici ne referim îndeosebi la opoziţia manifestată de psihologie şi psihiatrie chiar, care au pretins o anume exclusivitate, inclusiv asupra unor instrumente de lucru şi investigare, şi care au fost preluate tacit din filosofie şi asumate ca fiind proprii acestor domenii de terapie.

În virtutea acestor luări de poziţie faţă de consilierea filosofică, aceasta se delimitează, prin vocea a numeroşi practicieni din întreaga lume, care fac distincţia între domeniile de practică, accentuând pe caracterul non terapeutic al filosofiei, arătând faptul că practicienii în filosofie lucrează cu oameni denumiţi de ei a fi *clienţi*, pe când celelalte domenii amintite aplică diverse terapii unor oameni pe care îi definesc a fi pacienţi sau bolnavi, în funcţie de tipologia de lucru a fiecăreia.

O altă controversă remarcată în cercetarea efectuată este reprezentată de dilema practicării filosofiei ca o practică rezervată doar filosofilor sau dacă poate fi o profesie reglementată, care să permită accesul la această formare şi altor specialişti, proveniţi din alte domenii de pregătire, dar care se pot specializa în consilierea filosofică. Soluţia propusă a fost pentru sprijinirea

reciprocă, mai ales între filosofia academică şi consilierea filosofică, având ca model rolul jucat de un părinte în viața copilului său, şi care păstrează permanent legătura unul cu altul. Pe acest raționament, consilierea filosofică poate fi considerată o ramură a filosofiei, asemeni unui copil al acesteia.

Scurte concluzii

Pornind de la premisele europene şi încercările încă timide manifestate în România secolului XX, putem observa că abia la începutul secolului XXI, unii filosofi mai îndrăzneți anunță unele activități individuale de consiliere filosofică sau de practică filosofică, fără intenții serioase de recunoaştere ca o profesie distinctă, continuate fiind doar cu unele dezbateri pe tematica necesității implementării unei noi profesii. Dacă luăm în considerare şi alte cercetări asupra noii oportunități create prin aplicarea filosofiei în viața oamenilor, care deschide direcții noi de aplicare a acesteia, putem constata că şi în România există un program de pregătire de nivel master universitar, care are ca obiectiv pregătirea unor specialişti în noul domeniu aplicat, al consilierii filosofice.

Acest program de formare poate fi considerat un prim pas pentru recunoaşterea rolului pe care îl poate avea filosofia aplicată în viața oamenilor, sub forma consilierii filosofice, practicată acum ca o profesie ce se doreşte a fi recunoscută ca profesie liberală distinctă în România.

În baza cercetărilor efectuate recent, susținem necesitatea implementării noii profesii, consilierea filosofică, care poate activa în folosul oamenilor care nu erau până acum amatori de filosofie, şi care prin recunoaşterea şi reglementarea sa legală poate deveni un serviciu util tuturor.

Dacă s-a reuşit în România formarea unor primi specialişti în consilierea filosofică, ca o practică distinctă a filosofiei, considerăm că drumul poate fi continuat cu succes, în sensul recunoaşterii şi reglementării unei noi ocupații, care este doar o primă etapă în acest demers.

Referințe bibliografice:

1. Vasile, Hațegan, *Consilierea filosofică: de la practică la profesie*. Bucureşti: Ars Docendi, 2018.
2. Emil, Cioran, *Îndreptar pătimaş II,* Bucureşti: Humanitas, 2011.
3. Mircea, Flonta, *Drumul meu spre filosofie.* Bucuresti: Humanitas, 2016.
4. Constantin, Noica, *Istoricitate şi eternitate,* Bucureşti: Capricorn, 1989.
5. Constantin, Noica, *Jurnalul filozofic*. Bucureşti: Humanitas, 2012.
6. Constantin, Noica, *Spiritul românesc la cumpătul vremii. Şase maladii ale spiritului contemporan.* Bucureşti: Univers, 1978.
7. Valentin, Mureşan, *Un filosof rătăcit în agora*, Bucureşti: Editura ALL, 2013.
8. Cristian, Iftode, *Filosofia ca mod de viață. Sursele autenticității*. Piteşti: Paralela 45, 2010.